

12. medzinárodná kantovská vedecká konferencia

15. – 16. máj 2015

Grantový projekt VEGA 1/0238/15

Kantove idey rozumu a súčasný svet

Inštitút filozofie

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove

www.unipo.sk

Abstrakty Zusammenfassungen

12. internationale wissenschaftliche Kant-Konferenz

15. – 16. Mai 2015

Grant-Projekt VEGA 1/0238/15

Kants Vernunftideen und die gegenwärtige Welt

Institut für Philosophie

Philosophische Fakultät

Universität Prešov, Slowakei

www.unipo.sk

Obsah

Eugen Andreanský	4
Ľubomír Belás	5
Kristína Bosáková	6
Bernd Dörflinger	7
Dieter Hüning	8
Kinga Kaśkiewicz	9
Tomasz Kupś	10
Peter Kyslan	11
Sergej A. Nižnikov	12
Andrej M. Orechov	14
Margit Ruffing	18
Stephan Schlüter	19
Jana Sošková	20
Marek Stachoň	21
Sandra Zákutná	22
Mirosław Żelazny	23
Eva Zelizňaková	24

Eugen Andreanský

**Kantova teória humoru z pohľadu
súčasných interpretácií**

Ľubomír Belás

Kantova praktická filozofia v kontexte súčasnosti

Príspevok sa vo svojej úvodnej časti zameriava na vymedzenie základných určení Kantovej praktickej filozofie, orientovanej na filozofické stanoviská smerujúce k posúdeniu rozmanitých ľudských aktivít vychádzajúcich z tých najrozličnejších motívov, zámerov či účelov, ktoré ako to dokazuje Kant (Základy metafyziky mravov, Kritika praktického rozumu a pod.) môžu či často vedú k nemorálnym, ale i bezprávnym konaniam atakujúcim slobodu a ľudskú dôstojnosť nielen jednotlivca, ale i mnohých sociálnych vrstiev a skupín. Na to nadväzuje úsilie autora o možné posúdenie krízového stavu súčasnej spoločnosti, realizované na základe *normatívneho potenciálu* jeho praktickej filozofie.

Praktische Philosophie Kants im gegenwärtigen Kontext

Der vorliegende Beitrag befasst sich in der Einführung mit der Definition der grundlegenden Bestimmungen der praktischen Philosophie Kants. Die orientiert sich auf diejenigen philosophischen Stellungnahmen, die zur Beurteilung der vielfältigen Formen der menschlichen Tätigkeit führen. Sie stammen aus den möglichst mannigfaltigen Motiven, Absichten oder Zwecken, die, wie es Kant beweist (*Grundlegung zur Metaphysik der Sitten, Kritik der praktischen Vernunft* usw.), oftmals zum unmoralischen, aber auch gesetzlosen Handeln führen, wobei die Freiheit und Menschenwürde sowohl der Einzelperson als auch vieler Sozialschichten und -gruppen angegriffen werden. Daran knüpft das Bemühen des Autors um die mögliche Beurteilung des Krisenzustandes der gegenwärtigen Gesellschaft durchgeführt durch das normative Potenzial seiner praktischen Philosophie.

Kristína Bosáková

Kantovský obrat v Gadamerovej hermeneutike

Gadamerov obrat smerom k filozofii I. Kanta nie je ničím novým. Hovorí o ňom už Jean Grondin vo svojom *Úvode do Hansa-Georga Gadamera* (*Introduction à Hans-Georg Gadamer*), v publikácii, ktorá vyšla v Paríži v roku 1999. V roku 2003 bola preložená do angličtiny a vydaná pod názvom *Filozofia Gadamera* (*The Philosophy of Gadamer*). Ak Grondin hovorí o kantovskom obrate v Gadamerovej hermeneutike, má tým na mysli prielom Gadamerovho myslenia smerom ku Kantovi, odohrávajúci sa prevažne v oblasti estetiky, umeleckej tvorivosti a výkladu umeleckého diela, ktorý obsírne popisujú najmä texty prvého zväzku *Pravdy a metódy*. Kantovský obrat v Gadamerovej filozofii však v skutočnosti zahŕňa omnoho viac, než len posun v chápaní tvorivého procesu zo strany umelca a umeleckého diela ako produktu spomenutej tvorivej činnosti. Neodohráva sa iba v oblasti estetiky, ale aj na poli metafyziky, teórie poznania a etiky, prechádza teda celým spektrom Gadamerovho hermeneuticky poňatého filozofického uvažovania.

Die Kantsche Wendung in Gadamers Hermeneutik

Die Wendung Gadamers zur Philosophie I. Kants stellt eigentlich nichts Neues dar. Sie wird schon von Jean Grondin in seiner *Einführung in Hans-Georg Gadamer* (*Introduction à Hans-Georg Gadamer*), in einer Publikation, die in Paris im Jahre 1999 erschien, beschrieben. Im Jahr 2003 wurde sie ins Englische übersetzt und unter dem Titel *Die Philosophie von Gadamer* (*The Philosophy of Gadamer*) herausgegeben. Wenn Grondin über die Kantsche Wendung in der Hermeneutik Gadamers spricht, dann denkt er vor allem an den Punkt, wo sich Gadamer im Bereich der Ästhetik, der künstlerischen Kreativität und der Interpretation vom Kunstwerk, zum Denken Kants wendet. Die Kantsche Wendung auf diesem Feld der Philosophie beschreiben umfangreich und tief genug die Texte im ersten Band der *Wahrheit und Methode*. Die Kantsche Wendung in der Philosophie Gadamers bedeutet aber viel mehr als nur eine Änderung oder Verschiebung im Verständnis vom kreativen Prozess des Künstlers und in der Auslegung vom Kunstwerks als eines Resultats dessen. Sie spielt sich nicht ausschließlich im Bereich der Ästhetik ab, sondern geht durch ein ganzes Spektrum der philosophischen Aktivitäten auf dem Feld der Metaphysik, Erkenntnistheorie und Ethik quer hin, also durch das ganze hermeneutisch geprägte Denken Hans-Georg Gadamers.

Bernd Dörflinger

Právne a etické aspekty Kantovej idey mieru

Aj napriek tomu, že v odbornej literatúre existuje rozšírený názor, že konečný stav, ktorý zaručuje mier a medzinárodné právo je federalizmus voľných štátov, tvrdíme, že tento konečný stav môže existovať len v takej svetovej republike, ktorá je vynútenými právomocami obrnená voči obmedzene suverénnym jednotlivým štátom. Text Kantovho spisu o mieri síce pripúšťa tento význam, avšak vyžaduje si rozumovo-právnu reflexiu. V príspevku navyše zdôrazňujeme, že zriadenie medzinárodne vyžiadaného svetového štátu politickými aktérmi si vyžaduje etický spôsob motivácie. Po jeho zriadení je potrebný už len právny spôsob motivácie, t.j. ten, ktorý je vytvorený hrozbou nátlaku.

Rechtliche und ethische Aspekte der Friedensidee bei Kant

Entgegen der auch in der Forschungsliteratur verbreiteten Ansicht, der friedenssichernde völkerrechtliche Endzustand sei der Föderalismus freier Staaten, wird die These vertreten, dass dieser Endzustand nur in einer einzigen Weltrepublik bestehen kann, die mit Zwangsbefugnissen gegenüber nur noch eingeschränkt souveränen Einzelstaaten ausgestattet ist. Der Text der Friedensschrift Kants lässt diese Deutung zu, vernunftrechtliche Reflexion verlangt sie. Zusätzlich stellt der Beitrag heraus, dass die Etablierung des völkerrechtlich gebotenen Weltstaats von den politischen Akteuren die ethische Art der Motivation erfordert. Nach seiner Einrichtung ist nur noch die juristische Art der Motivation erforderlich, d.h. die mittels Androhung von Zwang erzeugte.

Dieter Hüning

Kant a téza o „doux commerce“. O vzťahu obchodného ducha, práva a mieru v Kantovej filozofii dejín

Vo svojom spise *K večnému mieru* sa Kant javí ako prívrženec teórie „doux commerce“. Je presvedčený, že „obchodný duch [...] nevie spoluexistovať s vojnou.“ Teória *doux commerce* prezentuje, že všade tam, kde sa rozšírili obchodné vzťahy, rozhybali sa procesy zlepšovania, kultivácie, zákonnosti, moralizácie a pacifikácie spoločenských pomerov, ktoré mali zároveň vplyv i na osobnú slobodu jednotlivcov. Vo svojom príspevku sa budem snažiť bližšie určiť špecifickú úlohu, ktorú zohráva „obchodný duch“ v Kantovej filozofii dejín a práva, ako aj argumentačný kontext, v ktorom sa Kant venuje spomínanému problému. Poukážeme predovšetkým na systematické miesto týchto úvah vo filozofii dejín. Za týmto účelom budem najprv rozoberať niekoľko argumentov z diskusie o *doux commerce*, ktoré boli relevantné pre Kanta (II). V nadväznosti na to sa budem ďalej venovať Kantovmu spisu *K večnému mieru* (IV). Nakoniec naznačím politické smerovanie Kantovej filozofie dejín (V).

Kant und die These vom doux commerce. Über den Zusammenhang von Handelsgeist, Recht und Frieden in Kants Geschichtsphilosophie

In seiner Schrift *Zum ewigen Frieden* zeigt sich Kant als Anhänger der Lehre vom ‚doux commerce‘; er ist davon überzeugt, dass der ‚Handelsgeist [...] mit dem Kriege nicht zusammen bestehen kann‘. Die Lehre vom *doux commerce* besagt, dass überall dort, wo sich Handelsbeziehungen ausbreiten, Prozesse der Verfeinerung, Kultivierung, Verrechtlichung, Moralisierung und Pazifizierung der gesellschaftlichen Verhältnisse in Gang kommen, die zugleich Rückwirkungen auf die Sicherung der persönlichen Freiheit der einzelnen haben.

Ich werde in meinem Beitrag versuchen, die spezifische Rolle, die der ‚Handelsgeist‘ in Kants Geschichts- und Rechtsphilosophie spielt, sowie den argumentativen Kontext, in dem Kant auf denselben zu sprechen kommt, näher zu bestimmen. Gezeigt werden soll vor allem der systematische geschichtsphilosophische Ort dieser Überlegungen. Zu diesem Zweck werde ich zunächst einige der Argumente der Debatte um den *doux commerce*, die für Kant relevant waren, thematisieren (II). Im Anschluss daran werde ich auf Kants Schrift *Zum ewigen Frieden* eingehen (IV) und abschließend die politische Stoßrichtung der Kantischen Geschichtsphilosophie andeuten (V).

Kinga Kaśkiewicz

Chápanie „prekrásneho ducha“ podľa Friedricha Schillera ako kritika Kantovej etickej povinnosti

Cieľom tohto príspevku je predstavenie špecifickosti „prekrásneho ducha“, o ktorom sa zmieňuje Friedrich Schiller. Daný termín je pre mňa zaujímavý z dvoch dôvodov. Po prvé, ako návrh alternatívneho etického modelu v porovnaní s Kantovou filozofiou (a zároveň ako kritický pohľad na oddelenie etiky od estetiky, ktoré zaviedol königsbergský filozof). Na druhej strane je ideál *kalokagatie* zaujímavý sám o sebe, a bol veľmi dôležitým prvkom pri tvorení a hodnotení umeleckých diel. Termín „veľký vkus“, ktorý pochádza z doktríny francúzskeho klasicizmu, silne korešponduje so Schillerovým ideálom „prekrásneho ducha“, rovnako ako aj s jeho fenoménmi šarmu a dôstojnosti, ktoré patrili k mimoriadne významným témam v umení 18. storočia.

Friedrich Schillers Verständnis „eines wunderschönen Geistes“ als Kritik Kantischer Ethikpflicht

Das Ziel des Referates ist das Darstellen der Spezifität „eines wunderschönen Geistes“, den Friedrich Schiller erwähnt. Der Begriff ist für mich aus zwei Gründen interessant. Zuerst als ein Vorschlag eines alternativen ethischen Modells im Vergleich zu der Kant-Philosophie (zugleich als eine kritische Sichtweise auf die Aufteilung von Ethik und Ästhetik, die von dem königsberger Philosophen eingeführt worden ist). Andererseits ist das Ideal von der *Kalokagathie* selbst interessant, es war ein sehr wichtiges Element bei der Bildung und Bewertung von Kunstwerken. Der Begriff „der große Geschmack“, der aus der Doktrine des französischen Klassizismus herkommt, korrespondiert sehr stark mit dem Ideal „eines wunderschönen Geistes“ von Friedrich Schiller, wie auch mit dem von ihm besprochenen Phänomenen des Charmes und der Würde, die zu außerordentlich bedeutenden Themen in der Kunst des 18. Jhs. werden.

Tomasz Kupś

„Náboženský“ kontext Kantovej idey „večného mieru“

Prvky „večného mieru“ sú s istotou zahrnuté už v Kantových raných historicko-filozofických spisoch, ktoré boli uverejnené pred rokom 1795. Napriek tomu je „náboženský“ charakter daného konceptu (jeho filozofický chiliasmus) podstatne vyzdvihnutý v týchto etapách jeho tvorby. Z tohto dôvodu bolo odvolávanie sa na Kanta, ako odporcu agresívnej politiky okupácie Prusmi, možné ešte pred uverejnením práce *K večnému mieru* (o čom svedčí písomná polemická rozprava proti rozdeleniu Poľska z roku 1794: *Untersuchungen über die Rechtmässigkeit der Teilung Polens*).

„Religiöser“ Kontext der Kantischen Idee des „ewigen Friedens“

Die Elemente „des ewigen Friedens“ sind mit Sicherheit schon in den frühen geschichts-philosophischen Schriften von Kant enthalten, die vor dem Jahre 1795 veröffentlicht worden sind. Trotzdem ist der „religiöse“ Charakter dieses Konzeptes (sein philosophischer Chiliasm) in diesen Etappen des Schaffens erheblich stärker hervorgehoben. Aus diesem Grunde war die Berufung auf Kant, als einen Gegner der aggressiven Besetzungspolitik von Preußen, noch vor der Veröffentlichung von *Zum ewigen Frieden* möglich gewesen (davon zeugt die im Jahre 1794 geschriebene polemische Abhandlung gegen die Teilung Polens: *Untersuchungen über die Rechtmässigkeit der Teilung Polens*).

Peter Kyslan

Multikultúrna výchova verus Kantova výchova k svetoobčianstvu

Hlavným objektom záujmu v predkladanom príspevku je filozofický rozmer výchovy. Komparatívnou metódou analyzujeme prvky multikulturálnej výchovy a Kantovej verzie výchovy ku svetoobčianstvu. Realizovaná aktualizácia snaha nepredstavuje primárne jednosmernú kritiku multikulturalizmu a multikulturálnej výchovy. Na druhej strane nemožno hovoriť o prioritizácii výchovy k svetoobčianstvu (kozmpolitizmu). Naším zámerom je kritické zhodnotenie ambícií multikulturalizmu v podobe multikulturálnej výchovy na pozadí Kantovej idey kozmpolitizmu a pedagogickej teórie.

Multikulturelle Erziehung versus Kants Erziehung zum Kosmopolitismus

Der vorliegende Beitrag beabsichtigt den philosophischen Aspekt der Erziehung zu behandeln. Durch eine komparative Methode werden Elemente der multikulturellen Erziehung und der Erziehungsversion Kants zum Kosmopolitismus analysiert. Die durchgeführte Aktualisierungsbestrebung stellt primär keine einseitige Kritik an Multikulturalismus und multikulturelle Erziehung dar. Auf der anderen Seite, man kann nicht über die Priorisierung der Erziehung zum Kosmopolitismus sprechen. Unsere Absicht ist eine kritische Bewertung von Ambitionen des Multikulturalismus in der Form der multikulturellen Erziehung im Hintergrund der kosmopolitischen Idee Kants und der pädagogischen Theorie.

Sergej A. Nižnikov

Antropológia Viktora Nesmelova a Immanuela Kanta: pro et contra

V súčasnosti môžeme vo vedeckom prostredí badať skutočne výrazný nárast záujmu o antropologickú tematiku, môžeme pozorovať istú špecifickú „antropologickú renesanciu“. Problém ľudskej osobnosti, jej duchovných rozmerov je aktuálny tak pre spoločnosť ako aj z vedeckého uhla pohľadu. Ruské metafyzické myslenie na rozdiel od Huma potvrdzuje substancijnosť „Ja“; personalizmus je protiváhou Heglovi; na rozdiel od Feuerbacha ruské myslenie deklaruje duchovný pôvod osobnosti. Zároveň je antropologické nasmerovanie ruského myslenia blízke intenciám filozofie Kanta. Antropologickú tematiku rozpracoval profesor kazaňskej duchovnej akadémie V. I. Nesmelov (1863 – 1937). Jeho základné dielo je *Veda o človeku* (1903). V snahe rozvíjať svoju filozofiu na základe pravoslávnej tradície vytvoril Nesmelov originálnu koncepciu „antropologického teizmu“. Rozpracoval tak antropologický variant ontologického dôkazu existencie Absolútna. Pre pochopenie spoločných črt a rozdielov v rozvoji filozofie na západe a východe Európy je mimoriadne zaujímavé uskutočniť komparatívnu analýzu základov Kantovej (transcendentálnej) antropológie a (teologicko-metafyzickej) antropológie Nesmelova.

Антропология Виктора Несмелова и Иммануила Канта: pro et contra

В настоящее время существенно возрос интерес научной общественности к антропологической тематике, наблюдается своеобразный „антропологического ренессанса“. Проблема человеческой личности, ее духовных устоев является актуальной как с точки зрения общественной, так и собственно научной. Русская метафизическая мысль утверждает субстанциальность „Я“, в противовес Юму; персонализм, в противовес Гегелю; духовное происхождение личности, в отличие от Фейербаха. Вместе с тем антропологический уклон русской мысли сближает ее с интенциями кантовской философии. Антропологическую тематику разрабатывал профессор казанской духовной академии В.И. Несмелов (1863-1937). Его основной труд - *Наука о человеке* (1903). Стремясь развивать свою философию на основе православной традиции, Несмелов создал оригинальную концепцию «антропологического теизма», разработал антропологический вариант онтологического доказательства бытия Абсолюта. Особенно интересно провести сравнительный анализ оснований антропологии Канта (трансцендентальной) и Несмелова (теолого-метафизической), чтобы увидеть общее и особенное в развитии философии на Западе и Востоке Европы.

Die Anthropologie von Viktor Nesmelov und Immanuel Kant: Pro et Contra

In der Gegenwart kann man unter Wissenschaftlern ein wirklich zunehmendes Interesse an der anthropologischen Thematik beobachten, man kann sogar eine gewisse spezifische „anthropologische Renaissance“ bemerken. Das Problem der menschlichen Person und ihre spirituelle Dimensionen ist aktuell nicht nur für die Gesellschaft, sondern auch aus dem wissenschaftlichen Blickwinkel. Das russische metaphysische Denken bestätigt im Unterschied zu Hume die Substanzialität von „Ich“; Personalismus sei das Gegengewicht zu Hegel; im Unterschied zu Feuerbach deklariert das russische Denken eine spirituelle Herkunft der Person. Zugleich steht die anthropologische Einstellung des russischen Denkens den philosophischen Intentionen von Kant nahe. Die anthropologische Thematik wurde vom Professoren der Kasaner spirituellen Akademie V.I. Nesmelov (1863 –1937) verarbeitet. Sein Hauptwerk heißt *Die Wissenschaft vom Menschen* (1903). In seinen Bemühungen die Philosophie aufgrund der orthodoxen Tradition weiterzuentwickeln, schuf Nesmelov eine originelle Konzeption von dem „anthropologischen Teismus“. Auf diese Weise verarbeitete er eine anthropologische Variante des ontologischen Beweises der Existenz des Absoluten. Es ist sehr interessant eine komparative Analyse der Grundlagen von Kants (transzendentalen) und Nesmelovs (theologisch-metaphysischen) Anthropologie durchzuführen.

Victor Nesmelov and Immanuel Kant's Anthropology: Pro et Contra

Nowadays the interest of scientific community in anthropological issues has essentially increased, we can observe a certain “anthropological Renaissance”. The problem of the human person and its spiritual foundations seems topical for the society as well as human sciences. The Russian metaphysical thought asserts substantiality of „I“, in counterbalance to Hume; personalism, in counterbalance to Hegel; a spiritual origin of the person, in contrast to Feuerbach. At the same time, the anthropological inclination of Russian thought brings it closer to the intentions of Kantian philosophy. The anthropological issues were further developed by the professor of Kazan Spiritual Academy Victor Nesmelov (1863-1937). His principal work is *Study about the Person* (1903). Aspiring to develop his philosophy on the basis of an orthodox tradition, Nesmelov came up with an original concept of “anthropological theism”. In this manner, he elaborated an anthropological variant of the ontological proof of the Absolute's existence. It is most interesting to carry out a comparative analysis of the foundations of Kant's (transcendental) and Nesmelov's (theo-metaphysical) anthropology in order to grasp commonalities and differences in the development of philosophical anthropology in the West and the East of Europe.

Andrej M. Orechov

Sociálny obraz sveta vo filozofickej tvorbe I. Kanta

„Obraz sveta“ v jeho filozofickom zmysle – to je najvšeobecnejšia predstava o prírode a spoločnosti, typoch prírodných a spoločenských útvarov a ich vzájomných vzťahoch. Sociálno-humanitný obraz sveta (či jednoducho „sociálny obraz sveta“) – to je obraz sveta, ktorý získavame na základe všetkých sociálno-humanitných poznatkov; je to spojenie spoločných, univerzálnych predstáv, ktorými disponujú sociálne a humanitné vedy daného historického obdobia, o fundamentálnych zákonoch rozvoja a tvorby spoločenskej reality. Štrukturálne v sebe zahrňuje štyri základné elementy: 1. Teóriu sociálnych a humanitných vied; 2. Hypotetické a problematické pozície. Hypotézy a vedecké problémy v oblasti spoločenských a humanitných vied; 3. Štandardy vedeckého poznania – paradigmy, vedecké programy, metateórie, kognitívne štýly myslenia; 4. Spoločenské fakty. Spoločenský obraz sveta v interpretácii I. Kanta taktiež obsahuje tieto štyri elementy. Napríklad vo vzťahu k spoločenským faktom I. Kant poukazuje na to, že nemôžu byť vnímané ako konečné kritériá pravdivosti v prostredí politiky a práva. Takéto fakty sú len „surovým a neopracovaným materiálom“ pre novú spoločenskú prax a sociálnu teóriu – v žiadnom prípade z nich nie je možné robiť modlu, pri tvorbe sociálneho obrazu sveta im je potrebné prisúdiť len marginálny význam. V rovine štandardov vedeckého myslenia sa u Kanta objavujú také princípy analýzy sociálnej reality ako princíp univerzalizmu, princíp

globalizácie, princíp zákonného usporiadania spoločnosti, a nakoniec, princíp spravodlivosti. Sociálne poznanie je podľa Kanta v značnej miere hypotetické (obzvlášť je to badateľné v prognózach nemeckého filozofa: večný mier, federatívny konsenzus národov atď.). – to je dôvod, prečo hypotetické poznanie a poznanie problémov zohráva takú významnú úlohu v Kantovej kritike spoločnosti. Teoretické poznanie, ako tvrdí nemecký filozof, zohráva centrálnu úlohu v akomkoľvek spoločenskom obraze sveta; razantne kritizuje opovrhovanie teóriou a snahu uprednostňovať takzvanú „prax“, čo bolo charakteristické pre panovníkov a byrokratický aparát jeho historického obdobia.

Социальная картина мира в философском творчестве И.Канта

«Картина мира» в ее философском значении - это наиболее общие представления о природе и обществе, типах природных и социальных объектов и их взаимосвязи между собой. Социально-гуманитарная картина мира (или просто «социальная картина мира») - это образ мира, достигаемый при помощи всех социально-гуманитарных знаний; совокупность общих, универсальных представлений социально-гуманитарных наук конкретного исторического периода о фундаментальных законах развития и строения социально-гуманитарной реальности. Структурно она включает в себя четыре основных элемента: 1) социальные и гуманитарные теории; 2) гипотетико-проблемное знание: гипотезы и научные проблемы в сфере социально-гуманитарных наук; 3) научные стандарты мышления - «парадигмы», «исследовательские программы», «метатеории», «когнитивные стили мышления»; 4) социальные и гуманитарные факты. Социальная картина мира в интерпретации И.Канта также включает в себя эти четыре элемента. Например, относительно социальных и гуманитарных фактов И.Кант указывает, что они никак не могут быть последним критерием истины в политике и праве. Подобные факты лишь «сырой и необработанный материал» для новой социальной практики и социальных теорий, - из них ни в коем случае нельзя делать

кумира, и потому в социальной картине мира им отводится лишь крайнее, последнее место. В качестве «научных стандартов мышления» у Канта фигурируют такие принципы анализа социальной реальности как принцип универсализма, принцип глобализации, принцип правового устройства общества и, наконец, принцип справедливости. Социальное знание, по мнению И.Канта, во многом является гипотетическим (особенно это видно по прогнозам немецкого философа: «вечный мир», «федеративный договор народов» и т.п.), вот почему гипотетико-проблемное знание занимает значительное место в кантовской картине общества. Теоретическое знание, как полагает немецкий философ, занимает центральное место во всякой социальной картине мира; он резко критикует пренебрежительное отношение к теории и восхваление так называемой «практики», характерной для правителей и бюрократического аппарата его исторической эпохи.

Andrej M. Orekhov

Das soziale Weltbild im philosophischen Schaffen I. Kants

„Das Weltbild“ in dem philosophischen Sinne, das mag wohl die allgemeinste Idee von der Natur und Gesellschaft, Typen von Natur- und Gesellschaftsformen und ihrer gegenseitigen Beziehungen zu sein. Das sozial-humanistische Weltbild (oder nur einfach das „soziale Weltbild“) – das sei das Weltbild, das wir aufgrund von allen sozial-humanistischen Kenntnissen gewinnen. Es sei die Verbindung von gemeinsamen, universellen Ideen von prinzipiellen Entwicklungsgesetzen und Schaffen der sozialen Wirklichkeit, über die Gesellschafts- und Geisteswissenschaften einer bestimmten Periode verfügen. Strukturell beinhaltet es vier Grundelemente: 1. Theorie der Gesellschafts- und Geisteswissenschaften, 2. Hypothetische und problematische Positionen. Hypothesen und Wissenschaftsprobleme im Bereich von Gesellschafts- und Geisteswissenschaften, 3. Standards der Wissenschaftskenntnis: Paradigmen, Wissenschaftsprogramme, Metatheorien, kognitive Denkweisen, 4. Gesellschaftsfakten. Das Weltbild der Gesellschaft laut der Interpretation Kants beinhaltet auch diese vier Elemente. Zum Beispiel in Bezug auf Gesellschaftsfaktoren weist I. Kant darauf hin, dass diejenige nicht als Endkriterien der Wahrhaftigkeit im Umfeld von Politik und Recht wahrgenommen werden können. Solche Fakten seien nur ein „rohes und nicht bearbeitetes Material“ für eine neue Gesellschaftspraxis und Theorie. In keinem Fall kann ein Götze aus ihnen gemacht werden, beim

Schaffen des sozialen Weltbildes soll ihnen nur eine marginale Bedeutung zugeschrieben werden. Auf der Ebene der Standards des Wissenschaftsdenkens tauchen bei Kant solche Prinzipien der Analyse der Sozialrealität wie das Prinzip des Universalismus, das Prinzip der Globalisierung, das Prinzip der Gesetzanordnung der Gesellschaft und zuletzt das Prinzip der Gerechtigkeit auf. Das Gesellschaftswissen ist nach Kant beträchtlich hypothetisch (besonders wird das sichtbar in den Prognosen des deutschen Philosophen: der ewige Frieden, föderativer Konsensus der Völker usw.). Das sei wohl der Grund, warum die hypothetische Kenntnis und Kenntnis von Problemen so eine bedeutende Rolle in Kants Gesellschaftskritik spielt. Die theoretische Kenntnis, wie der deutsche Philosoph behauptet, spiele eine zentrale Rolle in irgendwelchem Weltbild der Gesellschaft. Er kritisiert rasant die Verachtung von Theorie und die Bemühungen sog. „Praxis“ zu bevorzugen, was typisch für die Herrscher und das Bürokratie-Apparat seiner historischen Epoche war.

A Social Picture of the World in the Philosophical Work of I. Kant

The “picture of the world” in its philosophical significance is the most universal presentation of nature and society, types of natural and social objects and their interdependence among themselves. A social-humanitarian picture of the world (or simply “social picture of the world”) is the image of the world, achieved by means of all social-humanitarian knowledge; totality of general, universal ideas of social-humanitarian sciences of a concrete historical period on fundamental laws of development and structure of social-humanitarian reality. Structurally, this picture comprises four main elements: 1) social and humanitarian theories; 2) hypothetical-problematic knowledge: hypotheses and scientific problems in the sphere of social-humanitarian sciences; 3) scientific standards of thinking: “paradigms: research schedules”, “meta-theories”, and “cognitive styles of thought”; 4) social and humanitarian facts. The social picture of the world in the interpretation by I. Kant also embraces these four elements. For example, with regard to social and humanitarian facts he points out that they cannot be the last criterion of truth in politics and law. Such facts are only “a raw and unripe material” for a new social practice and social theory, and they should not be made an idol. Accordingly, in the social picture of the world they should be acknowledged only the last place. In the Kantian social picture of the world we come across such “scientific standards of thinking” as methodological principles,

e.g. the principle of universalism, principle of globalization, principle of legal structure of society, and, lastly, principle of justice. Social knowledge is according to I. Kant hypothetical to a large extent (it is observable especially in his prognoses: “eternal peace”, “federative consensus of nations” etc.), this is why hypothetical-problematic knowledge plays a significant role in the Kantian picture of the society. Theoretical knowledge, as Kant argues, takes up a central place in any social picture of the world. He sharply criticizes contempt relation to theory and laudation of so-called “practice”, which was typical for rulers and bureaucratic apparatus of his historical epoch.

Margit Ruffing

Kantov jazyk pravdivosti

Ľudská reč znamená pre Kanta viac ako len ľubovoľnú produkciu reči: pokiaľ je oznamovanie o sebe rozumnej povahy, nachádza sa v nevysvetliteľnom vzťahu s myslením a chápaním. Vnútrotným účelom hovorenia je oznamovanie myšlienok, a to podlieha povinnosti pravdivosti. Týmto patrí Kantovo vnímanie jazyka k filozofii morálky, vlastnú filozofiu jazyka alebo teóriu jazyka, ktorá by sa dala priradiť k teoretickej filozofii, Kant nevyvinul. Požiadavka pravdivosti ako pozitívneho aspektu zákazulži má však aj lingvistické implikácie: nie každé používanie jazyka je primerané rozumnému porozumeniu sebe samému, podľa hesla osvietenstva treba pomenovať a sprostredkovať s čo možno najväčšou presnosťou a jasnosťou vzniknuté chápanie samostatným myslením. V nasledujúcom príspevku sa budem venovať týmto súvislostiam, za účelom zdôraznenia Kantovho morálneho chápania reči.

Kants Sprache der Wahrhaftigkeit

Die menschliche Sprache ist für Kant mehr als die beliebige Produktion von Rede: Insofern es das Sich-Mitteilen eines vernünftigen Wesens ist, steht es in unauflöslichem Bezug zum Denken und Begreifen. Der innere Zweck des Sprechens ist die Gedankenmitteilung, und diese ist betroffen von der Pflicht der Wahrhaftigkeit. Kants Sprachauffassung gehört somit zur Moralphilosophie, eine eigene Sprachphilosophie oder Sprachtheorie, die der theoretischen Philosophie zuzuordnen wäre, hat Kant nicht entwickelt. Die Forderung nach Wahrhaftigkeit als positiver Aspekt des Lügenverbots hat dennoch auch linguistische Implikationen: Nicht jede Sprachverwendung ist dem vernünftigen Selbstverständnis angemessen; dem Aufklärungsmotto gemäß ist das durch Selbstdenken entstandene Begreifen mit größtmöglicher Genauigkeit und Deutlichkeit zu bezeichnen und mitzuteilen. Im folgenden Vortrag soll diesen Zusammenhängen nachgegangen werden, um Kants Sprachauffassung als moralische herauszustellen.

Stephan Schlüter

Kantovo svetoobčianstvo a stoici

Práve helenistická filozofia, a predovšetkým ranní stoici v etike, ovplyvnili Kanta do veľkej miery z hľadiska ich určenia povahy a rozumu človeka. Traduje sa, že Diogenés bol jedným z prvých mysliteľov, ktorý vytvoril termín kozmopolita a zároveň vyjadril hlavnú požiadavku naňho nadväzujúcich stoikov. Stoici pokladajú človeka nielen za niekoho, kto je zasadený do božej, účelne usporiadanej všeprirody, ale okrem toho predstavuje človek ako rozumom obdarená bytosť prirodzenú časť vesmíru prežiarneho rozumu; takýto vesmír vnímajú ľudia ako svoj primárny domov, odhliadnuc od ich lokálneho a kontingentného ukotvenia vo svete.

Svetoobčiansku dimenziu stoikov vzhľadom na osudové spoločenstvo zodpovedajúce povahe a rozumu, ktoré sú na sebe vzájomne závislé, využíva Kant ako príležitosť skoncipovať pod rúškom dynamickej filozofie dejín svoj návrh svetoobčianskych dejín ľudstva, ktorým utvára dejiny. Príspevok sa pokúša skúmať prieniky množín ako aj rozdiely medzi stoikmi a Kantom vzhľadom na svetoobčianstvo, pričom najviac zohľadňujeme afekty a teleológiu.

Kants Kosmopolitismus und die Stoa

Gerade die hellenistische Philosophie, und hier v.a. die frühe Stoa in der Ethik, hat hinsichtlich ihrer Natur- und Vernunftbestimmung des Menschen Kant maßgeblich beeinflusst. Diogenes war es, der als einer der ersten überlieferten Denker den Begriff des *kosmopolites* geprägt hat und zugleich das Hauptanliegen der daran anschließenden Stoa zum Ausdruck bringt.

Die Stoiker betrachten den Menschen nicht nur in eine göttliche, zweckmäßig angeordnete Allnatur eingebettet, sondern darüber hinaus stellt er als vernunftbegabtes Wesen einen naturgegebenen Teil des vernunftdurchfluteten Kosmos dar, den alle Menschen als ihre primäre Heimat empfinden – ungeachtet ihrer lokalen und kontingenten Einschreibung in der Welt. Die kosmopolitische Dimension der Stoa im Hinblick auf eine natur- und vernunftgemäße Schicksalsgemeinschaft, die in wechselseitiger Abhängigkeit zueinander steht, wird Kant zum Anlass nehmen, um im Gewand einer dynamischen Geschichtsphilosophie, seinen bildungsgeschichtlichen Entwurf einer kosmopolitischen Menschheitsgeschichte zu verfassen.

Der Beitrag versucht Schnittmengen als auch Differenzen zwischen der Stoa und Kant im Hinblick auf die Kosmopolis zu untersuchen; besondere Berücksichtigung werden hierbei die Affekte und die Teleologie finden.

Jana Sošková

Medzi možnosťou a skutočnosťou umeleckej a estetickej praxe 20. storočia

Autorka obracia pozornosť na spôsob a možnosti „praktického filozofovania“ o estetickej a umeleckej praxi 20. storočia. V intenciách Kantových troch *Kritík* uvažuje o filozofickej reflexii umeleckej a estetickej skutočnosti 20. storočia. Podrobuje kritike kritiku Kantovej estetiky zo strany pragmatickej a postpragmatickej estetiky J. Deweya a R. Shustermanna, poukazuje na spôsob praktického filozofovania o umení a estetickej skutočnosti u E. Cassirera a S. Langerovej ako modelov kantovského uvažovania, a poukazuje na produktivnosť kantovských úvah voči umeleckej a estetickej praxi 20. a 21. storočia.

Zwischen der Möglichkeit und Wirklichkeit der künstlerischen und ästhetischen Praxis des 20. Jahrhunderts

Die Autorin richtet Aufmerksamkeit auf die Art und Weise und Möglichkeiten der „praktischen Philosophie“ über die ästhetische und künstlerische Praxis des 20. Jahrhunderts. In den Intentionen von drei *Kritiken* Kants macht sich Gedanken über die philosophische Reflexion der künstlerischen und ästhetischen Wirklichkeit des 20. Jahrhunderts. Sie übt Kritik an der Kritik der Ästhetik Kants aus dem Blickwinkel der pragmatischen und post-pragmatischen Ästhetik von J. Dewey und R. Shustermann und weist auf die Art und Weise der praktischen Philosophie über die Kunst und ästhetische Wirklichkeit von E. Cassirer und S. Langer als Modelle des kantschen Denkens hin. Zugleich weist sie auf die Produktivität von kantschen Ideen gegenüber der künstlerischen und ästhetischen Praxis des 20. und 21. Jahrhunderts.

Marek Stachoň

Kant a sociálna kritika

Je sociálna kritika produktom marxizmu, alebo o nej môžeme hovoriť aj u Kanta? Ako vyzerá Kantova kritika spoločnosti? Ako vníma Kant dôsledky života spoločnosti? Ako vníma frankfurtská škola Kanta a v ktorých oblastiach života v súčasnosti rezonujú Kantove sociálno-kritické podnety najviac? Vyhovuje Kantova sociálna kritika liberálnym predstavám o spoločnosti? V príspevku budeme hľadať odpovede na tieto otázky.

Kant und die Gesellschaftskritik

Ist die Gesellschaftskritik ein Produkt des Marxismus, oder kann man die Gesellschaftskritik auch bei Kant wahrnehmen? Wie funktioniert die Kritik der Gesellschaft bei Kant? Wie wahrnimmt Kant die Folgen des gesellschaftlichen Lebens? Wie reflektiert die Frankfurter Schule die Kritik Kants und in welchen Bereichen des Lebens rasonieren derzeit die gesellschaftskritischen Ideen Kants am meisten? Entspricht die Gesellschaftskritik von Kant den liberalen Vorstellungen der Gesellschaft? In diesem Artikel werden die Antworten auf diese Fragen gesucht.

Sandra Zákutná

Práca Štefana Tichého *Philosophische Bemerkungen über das Studienwesen in Ungarn* (1792) ako prvá reflexia Kantovej filozofie na Slovensku

Príspevok sa zameriava prácu *Filozofické poznámky o školstve v Uhorsku* vydanú anonymne v nemeckom jazyku v roku 1792 v Košiciach a Budapešti, ktorej autorom je Štefan Tichý, profesor matematiky na košickej akadémii. Tichý sa v tejto práci otvorene prihovára za zapracovanie Kantovej filozofie do univerzitného vyučovania, s dôrazom na oslobodenie filozofie od teológie. Šírenie takýchto otvorených myšlienok bolo možné len do roku 1795, kedy boli Tichý a ďalší myslitelia, najmä tí v kontakte s jakobínmi, za svoje názory penzionovaní a označovaní za nebezpečných pre vládu aj náboženstvo. Práca Š. Tichého poukazuje na dôležité miesto Kantovej filozofie, no zároveň si kladie otázku, či Kantova kritika rozumu dokáže to, čo kritika rozumu dokázať má a či je zároveň jedinou pravou kritikou rozumu. Kritiku rozumu Tichý chápe ako jedínú možnú cestu k ukončeniu filozofických sporov, no nepokladá ju za uzavretú, a z uvedeného dôvodu ju považuje za taký filozofický problém, ktorý ešte nemá byť súčasťou riadneho vyučovania filozofie. Do univerzitného štúdia filozofie navrhuje zaradiť logiku, morálnu filozofiu a praktickú metafyziku, pretože vo vyučovaní je potrebné riadiť sa rozumom a v tomto smere bude zaujímavé porovnanie s Kantovým návrhom obsahu prednášok z filozofie, ktoré byť tvorené metafyzikou, logikou, etikou a fyzickou geografiou, ako to Kant tematizuje vo svojej *Správe o príprave prednášok na zimný semester 1765-1766*.

Die Arbeit von Štefan Tichý *Philosophische Bemerkungen über das Studienwesen in Ungarn* (1792) als die erste Reflexion der Philosophie Kants in der Slowakei

Der vorliegende Beitrag befasst sich mit der philosophischen Arbeit *Philosophische Bemerkungen über das Studienwesen in Ungarn*, anonym herausgegeben im Deutschen im Jahre 1792 in Košice und Budapest. Ihr Autor Štefan Tichý, Mathematikprofessor an der Košicer Akademie, spricht für die Aufnahme der Philosophie Kants in den Universitätsunterricht mit dem Schwerpunkt auf der Befreiung der Philosophie von der Theologie. Die Verbreitung solcher offenen Gedanken war möglich bis zum Jahre 1795, als Tichý und andere Denker, die in Kontakt mit den Jakobinern standen, für ihre Meinungen pensioniert und als für die Regierung und Religion bedrohende Einzelpersonen bezeichnet wurden. Die Arbeit von Štefan Tichý weist auf die wichtige Position der Philosophie Kants hin, wobei er gleichzeitig die Frage stellt, ob Kants Kritik der Vernunft das nachweist, was sie auch nachweisen soll und ob sie die einzigartige und richtige Kritik darstellt. Tichý empfindet Kritik der Vernunft als eine einzigartige Weise zur Beendigung der philosophischen Streitereien, wobei das Thema dieses Hauptwerkes nicht geschlossen sei. Aus diesem Grund stellt diese Tatsache so ein philosophisches Problem dar, das noch nicht als ein Bestandteil der Curricula fungiert. Tichý schlägt vor, neue Fächer wie Logik, morale Philosophie und praktische Metaphysik in das Universitätsstudium einzureihen, da der Unterricht der Vernunftleitung bedarf. In dieser Hinsicht erweist sich der Vergleich mit dem Vorlesungsvorschlag Kants als interessant – dieser besteht aus den Fächern wie Metaphysik, Logik, Ethik und physische Geographie, wie es Kant in seiner *Nachricht von der Einrichtung seiner Vorlesungen in dem Winterhalbenjahre von 1765-1766* thematisiert.

Miroław Żelazny

Problém mravov vo svetle slovanských jazykov

Spracovania praktickej Kantovej filozofie často určujú rozdiel medzi pojmami „morálka“, „etika“ a „mravy“. Táto otázka predstavuje ťažkosti predovšetkým pre prekladateľa, ktorý stojí pred nevyhnutnosťou podania jazykových odchýlok Kantovej terminológie v materinskom jazyku. V príspevku budú prezentované zaujímavé príklady z poľských prekladov Kantových textov, predovšetkým preklady Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza.

Das Problem der Sitten im Licht der slawischen Sprachen

Oftmals richten die Bearbeitungen der praktischen Kant-Philosophie ihre Aufmerksamkeit auf den Unterschied zwischen den Begriffen „Moral“, „Ethik“ und „Sitten“. Diese Frage stellt vor allem eine Schwierigkeit für einen Übersetzer dar, der vor der Notwendigkeit der Wiedergabe von sprachlichen Nuancen der Kant-Terminologie in eigener Sprache steht. Interessante Beispiele werden von polnischen Übersetzungen von Kant-Texten geliefert, vor allem die Übersetzungen von Krzysztof Celestyn Mrongowiusz.

Eva Zelizňaková

Povinnosť dôstojného života v Kantovom systéme práva

Súbor povinností, ktoré predstavujú požiadavku vedenia poctivého života nazýva Kant povinnosťou honeste vive alebo povinnosťou žiť dôstojne. Naplnenie obsahu týchto povinností je vyjadrením kvality osobnosti človeka a jeho hodnoty spočívajúcich v schopnosti a nezávislosti pri určovaní vlastných životných cieľov, spôsobe zaobchádzania so svojou slobodou a rešpektovaní týchto vlastností u všetkých ostatných. Príspevok sa snaží objasniť miesto tejto zdanlivo etickej povinnosti v systéme Kantovej filozofie práva predovšetkým v korelácii s právom *lex iusti*, právom nasadiť si „právnú masku“ a byť subjektom práva, vyplývajúce z faktu jeho existencie ako človeka zodpovedného za svoju vlastnú právnosť, za jeho schopnosť byť svojim vlastným pánom (*sui iuris*). Povinnosť honeste vive však možno dať do širších súvislostí so zreteľom na kategórie spravodlivosti a slobody, ponímajúc právo ako brzdu bezbrehého pragmatizmu popretím účelovej racionality, ktorá je vlastná právnej praxi. Úlohou občianskej spoločnosti je potom prostredníctvom práva vytvoriť také podmienky, ktorých fundamentálnym východiskom bude realizácia jediného vrozeného práva človeka - práva na slobodu a prostredníctvom neho napĺňanie povinnosti dôstojného života.

Die Pflicht des menschenwürdigen Lebens im Rechtssystem Kants

Die Gesamtheit der Pflichten, die die Forderung darstellen, ein menschenwürdiges Leben zu führen, wird von Kant als die sog. Pflicht honeste vive oder die Pflicht des menschenwürdigen Lebens genannt. Durch die Erfüllung derjenigen Pflichten erreicht man die Äußerung der Qualität der Persönlichkeit des Menschen und seines Werts. Diejenigen beruhen auf der Fähigkeit und Unabhängigkeit bei der Bestimmung von eigenen Lebenszielen, auf der Art und Weise, wie die eigene Freiheit behandelt wird, und auf der Akzeptanz derjenigen Eigenschaften aller anderen Menschen. Der vorliegende Beitrag zielt auf die Erläuterung der Position der scheinbar ethischen Pflicht im Rechtssystem Kants vor allem in einer Korellation mit dem Recht *lex iusti*, mit dem Recht sich die juristische Maske aufzusetzen und das Rechtssubjekt darzustellen – dies ergibt sich aus seiner Existenz so eines Menschen, der für seine eigene Rechtlichkeit und seine Fähigkeit, sein eigener Herr zu sein, Verantwortung trägt (*sui iuris*). Die Pflicht honeste vive mag im weiteren Zusammenhang mit Rücksicht auf die Kategorien Gerechtigkeit und Freiheit betrachtet werden, wobei das Recht selbst als die Bremse des uferlosen Pragmatismus durch die Verneinung der für die juristische Praxis eigenen Zweckrationalität empfunden wird. Die Aufgabe der Bürgergesellschaft besteht demzufolge in der Schöpfung solcher Bedingungen, deren grundlegendes Ausgangskriterium die Verwirklichung des einzigartigen angeborenen Rechts des Menschen wird – des Rechts auf Freiheit, wodurch die Pflichten des menschenwürdigen Lebens erfüllt werden können.

Editori:

prof. PhDr. Ľubomír Belás, CSc., doc. Mgr. Sandra Zákutná, PhD.

Technický redaktor: Mgr. Peter Kyslan

Návrh obálky: JUDr. Eva Zelizňaková, MSc.

Jazyková korektúra: PhDr. Klaudia Bednárová-Gibová, PhD.